

ČERTICKÝ MÁRIO

A biztosítási jogviszony alanyai a biztosítási érdek tükrében

The Subjects of the Legal Relationship Born Out of Insurance Contracts , in the Mirror of the Interests of the Ensured

Abstract: It is difficult for individuals to bear the consequences of the dangers and risks that arise in society. The legal institution of insurance serves to facilitate this burden bearing. There are a number of studies that deal with some of the rules of this institution, but very little research is done on the subjects of insurance, without which the contract could not exist. The position of the subjects is determined by the insurance interest that is the subject of the insurance, which is why the examination of the subjects through the insurance interest raises a number of intriguing questions. The present study is intended to further this inquiry.

Keywords: insurance, subjects of the insurance contract, insurance interest, insurance relationship, the insured.

Összefoglaló: A társadalomban felmerülő veszélyek és kockázatok következményeinek viselése nehézségekkel jár az egyes személyek számára. E teherviselés könnyítését a biztosítás jogintézménye szolgálja. A jogintézmény egyes szabályaival számos tanulmány foglalkozik, azonban nagyon kevés kutatás terjed ki a biztosítás alanyaira, akik nélkül a szerződés nem is létezhetne. Az alanyok pozícióját a biztosítás tárgyát képező biztosítási érdek határozza meg, éppen ezért az alanyok biztosítási érdeken keresztül történő vizsgálata számos érdekes kérdést vet fel. Jelen tanulmány e vizsgálatot hivatott elvégezni.

Kulcsszavak: biztosítás, a biztosítási szerződés alanyai, biztosítási érdek, biztosítási jogviszony, biztosított.

1. Bevezetés

Az individuum – értve ez alatt a természetes és jogi személyeket egyaránt – személye és vagyona folyamatos veszélynek és kockázatnak van kitéve,¹ amelynek terhét, különösen azok negatív következményeit viselniük kell. A polgári jog alanyainak – amennyiben e terhet nem képesek vagy nem szeretnék egyedül viselni – lehetőségük van az adott kockázatot

¹ A veszély és kockázat fogalmi elhatárolása körében lásd VASVÁRI Tamás: *Kockázat, kockázatészlelés, kockázatkezelés – szakirodalmi áttekintés*, Pénzügyi Szemle, 2015/1, 34., Kenneth S. ABRAHAM: *Peril and fortuity in property and liability insurance*, Tort Insurance Law Journal, 2001/3, 777–802.

megosztani.² Ennek a társadalomban több formája alakult ki, amelyek közül kiemelkedik a biztosító általi kockázatátvállalás.³ A biztosítás feladatának meghatározásakor Túry úgy vélekedett, hogy a biztosítás alapja az emberek önfenntartási ösztöne, amely törekvés a mindennapi élet számtalan veszélye elleni biztonság megszerzésére. Ilyenformán a biztosítás intézményének feladata „*az ember szempontjából jelentőséggel bíró valamely értéknek előre nem látható – ebben az értelemben tehát véletlen – megsemmisülése ellen oltalmat nyújtani; a megsemmisülésben vagy értékcsökkenésben megjelenő veszélyt az embertől elhárítani*”.⁴ A biztosító veszélyviselését a biztosítási szerződés alapozza meg, amelyhez értelemszerűen – a biztosító szükségszerű személye mellett – egy szerződő félre is szükség van. A biztosítási jogviszony azonban e két félnél sokkal többet jelent. Jelen tanulmány célja, hogy a biztosítási jogviszony alanyainak jogi pozícióját – a felmerülő kérdések megértéséhez szükséges mélységben – megvizsgálja, mindezt egy olyan biztosítási jogi fogalom köré helyezve, amely a nélkülözhetetlensége ellenére nagyon kevés elméleti és gyakorlati figyelmet kap. Ez nem más, mint a biztosítási szerződés közvetett tárgyát képező biztosítási érdek.⁵

A biztosítási szerződéseknek több típusa alakult ki, amelyeket a jelenleg hatályos Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) alapján a kárbiztosítási és összegbiztosítási szerződések közé sorolhatunk. A kárbiztosítási szerződések közül külön kiemeli a felelősségbiztosítási szerződést, amellyel elsősorban azt sugallja – ahogy azt Novotni Zoltán is megfogalmazta⁶ –, hogy a felelősségbiztosítás nem tisztán kárbiztosítás, hanem attól – bár teljesen el nem választható – eltérő jelleme van. Álláspontom szerint a felelősségbiztosítás csupán annyiban minősül kárbiztosításnak, amennyiben a felelősségbiztosítás alanyát terhelő felelősség a saját vagyonát érinti, s a biztosított e terhet helyezi át a biztosító vállára. Ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk, nem ez a felelősségbiztosítás fundamentuma. Az összegbiztosítás keretében a Ptk. az élet- és balesetbiztosítási szerződéseket emeli ki, míg különálló biztosítási szerződésként jelenik meg az egészségbiztosítási szerződés. A kár- és összegbiztosítások elnevezése alapvetően a biztosító által nyújtott szolgáltatásokból ered. A kárbiztosítás esetén alapvetően arról van szó, hogy a biztosítási szerződésben megjelölt dolog részben vagy egészben károsodik, s e kár megtérítését a biztosító vállalja. Ezzel szemben az összegbiztosítás esetén leggyakrabban egy, a szerződésben

² VASVÁRI: *i. m.*, 42.

³ Megjegyezném azonban, hogy csak látszólagos kockázatátvállalásról vagy veszélyviselésről beszélhetünk. A tényleges kockázat és a veszély folyamatosan a biztosítottat terheli. A biztosítási szerződéssel a biztosító a szolgáltatásnyújtással az esetleges jogkövetkezmények viselése alól – részben vagy egészben – szabadítja meg a biztosítottat. Nagy Ferenc e körben úgy fogalmazott, hogy „*a veszély viselése nem jelentkezik, mint önálló jogi kötelezettség, mely magában véve gyakorlati jelentőséggel bírna; hanem az csak a kártérítési kötelezettség bennrejlő lélektani eleme*...” Vö. NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*, Athenaeum, Budapest, 1893, 765.

⁴ TÚRY Sándor Kornél: *A felelősségbiztosítás (szavatossági biztosítás)*, Kilián F., Budapest, 1923, 169.

⁵ Ptk. 6:441. § alapján „*Biztosítási szerződést az köthet, aki valamely vagyoni vagy személyhez fűződő jogviszony alapján a biztosítási esemény elkerülésében; életkor elérésére, születésre vagy házasságkötésre szóló életbiztosítás esetén a biztosítási esemény bekövetkezésében érdekelt, vagy aki a szerződést az érdekelt személy javára köti meg.*”

⁶ E körben Novotni kifejezetten állította, hogy a felelősségbiztosítás nem a kárbiztosítás egyik fajtája, tekintettel arra, hogy a két biztosítási forma között lényeges eltérések vannak. Vö. NOVOTNI Zoltán: *A biztosítási szerződések joga*, ELTE Jogi Továbbképző Intézete, Budapest, 1993, 117.

meghatározott pénzösszeg (ti. a biztosítási összeg⁷) fizetésében áll a biztosító szolgáltatási kötelezettsége.

Ha mélyebbre ásunk az egyes biztosítási szerződések jellemzőiben, láthatjuk, hogy ez a felosztás és egyes speciális szerződésfajták kiemelése – természetesen amellett, hogy alapvetően eltérő jellemzőkkel bírnak – a biztosítási érdek mentén történik. Mindegyik szerződésben más-más biztosítási érdekről beszélhetünk, s ez a legfőbb oka, hogy az egyes formák külön kiemelésre érdemesek. E kérdéskört a biztosítottra vonatkozó fejezetben mélyebben tárgyalom.

2. A biztosítási szerződés alanyi köre

2.1. A biztosító

Jelen tanulmánynak nem célja részletesen elemezni a biztosító személyét, de a teljesség kedvéért álljon itt néhány lényeges gondolat, hiszen a biztosító nélkülözhetetlen alanya a biztosítási szerződésnek és jogviszonynak. A biztosító a gazdaság azon alanya, amely a biztosítási tevékenység⁸ végzésével megteremti a biztosítási termékek palettáját, amelyekből a biztosítási kereslet (ti. a biztosítottak) biztonságot kereshet. A biztosító szervezet – amellett, hogy a tevékenységével a polgári és kereskedelmi jogviszonyok önálló alanya – azon kevés jogalanyok közé tartozik, amelyek – szervezeti és gazdasági – működését a jogalkotó szigorú⁹ közjogi szabályok közé szorította.¹⁰ A jogi szabályozás alapvetően a biztosítási tevékenység oldaláról közelít,¹¹ így a biztosító személyét érintő kérdéseket is e körben kell vizsgálni.

⁷ Megjegyzem azonban, hogy a kárbiztosítási szerződésnél a „kár megtérítése” terminológia használata nem fedi a valóságot, hiszen ez esetben is kizárólag a biztosítási összeg megfizetéséről beszélhetünk, amely a biztosított dologban keletkezett kár mértékéhez igazodik.

⁸ A biztosítási tevékenység fogalmát a biztosítási tevékenységről szóló 2014. évi LXXXVIII. törvény 4. § 11. pontja határozza meg, a következőképpen: „*biztosítási szerződésen alapuló kötelezettségvállalás, amely során a tevékenységet végző megszervezi az azonos vagy hasonló kockázatoknak kitett személyek közösségét (veszélyközösség), matematikai és statisztikai eszközökkel felméri a biztosítható kockázatokat, megállapítja és beszedi a kötelezettségvállalás ellenértékét (díját), meghatározott tartalékokat képez, a létrejött jogviszony alapján a kockázatot átvállalja és teljesíti a szolgáltatásokat, ideértve az üzletszerűen végzett járadékszolgáltatás nyújtására irányuló tevékenységet is, függetlenül attól, hogy a kötelezettségvállalás ellenértéke meghatározott pénz fizetése (díj) vagy egyéb ellenszolgáltatás formájában valósul meg*”.

⁹ Jelentősen megfigyelhető a szigorú szabályozás a gazdasági társaságok működésére vonatkozó alapvető szabályok szigorításában, így a formakényszer meghatározása, tőkekövetelmény szigorítása, szigorúbb szervezeti előírások, meghatározott alkalmazotti kör stb.

¹⁰ Ennek különösen jogpolitikai és nemzetgazdasági indokai vannak, hiszen a biztosítási ágazat a nemzetgazdaság négy szektora (pénzpiac, tőkepiac, pénztári piac és biztosítási piac) között szerepel, s mint ilyen jelentős állami és társadalmi érdek fűződik a biztosítók működésének állami felügyeletéhez, ezzel szavatolva a biztosítási szektor stabilitását. Nem elhanyagolható továbbá a szabályozás fogyasztóvédelmi jelentősége sem, hiszen a biztosításban jelentős aszimmetria fedezhető fel a szerződő partnerek között. Vö. BANYÁR József, TURI Petra: *A biztosítási fogyasztóvédelmi szemlélet evolúciója Magyarországon*, Pénzügyi Szemle, 2019/2, 191–209.

¹¹ Ez alatt értem azt, hogy nem attól lesz egy tevékenység biztosítási tevékenység, mert biztosító végzi, hanem attól lesz egy szervezet biztosító, mert biztosítási tevékenységet végez.

A biztosító az a személy, aki átvállalja a szerződésben meghatározott biztosított személyét terhelő kockázatot, ezzel a biztosítás védernyőjébe helyezi a biztosított érdekét, és egy méltányos eszme alapján, a veszélyközösség megszervezésével diverzifikálja a kockázatokat. A biztosításnak ugyanis alapvető funkciója, hogy az átvállalt veszteségek kockázatát az azonos vagy hasonló veszélyeknek kitett személyek között elossza annak érdekében, hogy az egyének számára elviselhetőbbé tegyék az egyes gazdasági következményeket.¹² Enélkül ugyanis a biztosítási szerződés csak a veszélynek egyik félről a másikra helyezését jelentené, ez pedig nyilvánvalóan nem lehet funkciója a biztosításnak.¹³ A veszélyközösséghez csatlakozni csak úgy lehet, ha a biztosítóval biztosítási szerződést köt az, aki szabadulni szeretne a kockázat terhétől, így tehát a biztosítóval szerződő biztosítottak közötti jogi kapcsolás intézményesült megtestesítője a biztosítási szerződés lesz.¹⁴

2.2. A szerződő fél

A Ptk. egyértelműen rögzíti, hogy a biztosítási szerződés másik alanya a biztosítóval szerződő fél. Tekintettel arra, hogy a biztosítási szerződés létfontosságú eleme a biztosítási érdek (lásd erről később), amelynek „hordozója” minden esetben a biztosított személye lesz rögzíthető, hogy a szerződő fél főszabály szerint a szerződés biztosítottja is egyben,¹⁵ azonban e két alanyi kör elválhat egymástól. Ez azt eredményezi, hogy a szerződő fél lesz a szerződéshez fűződő főkötelezettség (ti. a díjfizetés), míg a biztosított személy a szerződéshez kapcsolódó legfontosabb jogosultságok (a biztosító szolgáltatásának¹⁶ követeléséhez való jog) hordozója.¹⁷ A Ptk. a biztosított oldaláról közelíti meg a kérdést, és úgy rendelkezik, hogy a szerződő fél az a személy lesz, „aki a szerződést az érdekelt személy javára köti meg”. A másnak javára történő szerződéskötéshez nem szükséges igazolni azt a mögöttes szándékot, amely arra vezette a szerződő felet, hogy a biztosított érdekében szerződést kössön. Ennek számos indoka lehet, így pl. személyi (pl. szülő-gyermek viszony) vagy valamilyen gazdasági érdek. A Ptk. a szerződő fél nem biztosított minőségében történő szerződéskötéséhez a kárbiztosítás esetén nem kívánja meg a biztosított hozzájárulását. Ez alapján tehát előfordulhat az is, hogy a biztosítási esemény bekövetkezéséig a biztosított nem tud a biztosítási fedezetről. Ahhoz azonban, hogy a biztosító szolgáltatását a biztosított igénybe tudja venni, a biztosítási eseménynek a biztosított által történő bejelentésére van szükség.¹⁸ Ennek érdekében a Ptk. a szerződő fél kötelezettségeként előírja a biztosított biztosítási fedezetről való tájékoztatását, amelynek legkésőbbi időpontja a biztosítási esemény bekövetkezése.¹⁹

¹² Irwin M. TAYLOR: *Law of insurance*, Oceana Publications, Dobbs Ferry (New York), 1968, 7–8.

¹³ TURY Sándor Kornél: *A biztosítás jogfilozófiai vonatkozásai*, Magyar Jogi Szemle, 1927/8, 172.

¹⁴ John LOWRY, Philip J. RAWLINGS: *Insurance law cases and materials*, Hart Publishing, Oxford, 2004, 3.

¹⁵ NOVOTNI Zoltán: *A felelősségbiztosítási jogviszony alapkérdései a magyar jogban*, kandidátusi értekezés, 1981, 64.

¹⁶ Meg kell jegyezni, hogy a biztosítási szerződés alapján a biztosítót két főkötelezettség terheli, így a helytállási kötelezettség és a mentesítési kötelezettség, amelyek közül előbbi szükségképpen megelőzi a másikat. A két kötelezettség közötti határvonalat a biztosítási esemény mint felfüggesztő feltétel képezi, amelynek bekövetkezése esetén a helytállási kötelezettség átfordul mentesítési kötelezettségbe.

¹⁷ NOVOTNI: *A felelősségbiztosítási...*, i. m., 64.

¹⁸ Vö. Ptk. 6:453. §.

¹⁹ Vö. Ptk. 6:450. §.

Az összegbiztosítások esetén azonban már a biztosított hozzájárulása szükséges ahhoz, hogy a szerződő fél a biztosított javára biztosítási fedezetet szerezzen.²⁰ Ennek elmaradása esetére a Ptk. jogkövetkezményként a kedvezményezett-jelölést tekinti semmisnek, s ilyen esetben a biztosítottat vagy örökösét kell ipso iure kedvezményezettnek tekinteni.²¹ Ezt a rendelkezést önellentmondásosnak és értelmezésében aggályosnak tartom a következők miatt. A Ptk. 6:475. § első fordulata szerint a biztosított hozzájárulása a szerződés létrejöttéhez szükséges. Ennek elmaradása esetén tehát arra következtethetünk, hogy a szerződés nem jön létre. A Ptk. azonban ilyen esetben is létrejönnek, mi több, érvényesnek tekinti a szerződést, s kizárólag annak a kedvezményezett-jelölést tartalmazó részét tekinti érvénytelennek. Ez azért aggályos, mert egy szerződés létre nem jöttének – természetesen az érvénytelenségének is – eltérő jogkövetkezménye lehet, mint valamely rendelkezésének érvénytelensége esetén. Ráadásul a Ptk. a biztosítottat vagy örökösét kötelezi arra, hogy megtérítse a szerződő fél részére a szerződésre fordított költségeit. Álláspontom szerint a biztosított hozzájárulása nélkül kötött biztosítási szerződés jogkövetkezményét el kellene választani a biztosított hozzájárulása nélkül történt kedvezményezettjelöléstől.

A szerződéskötés különös szabályaiként további rendelkezéseket tartalmaz a Ptk. 6:479. § (1) és (2) bekezdése, amelyek a kiskorú és a cselekvőképességében korlátozott biztosítottak érdekében kötött szerződésre vonatkoznak. A kiskorú biztosított esetén a Ptk. a törvényes képviselőt gyakorló szülő által kötött biztosítási szerződést abszolút érvényesnek tekinti. Abban az esetben, ha a kiskorú biztosított részére nem a törvényes képviselő szülő köti a biztosítási szerződést, úgy a szerződés érvényességéhez a gyámhatóság hozzájárulása szükséges. A gyámhatóság hozzájárulása szükséges a cselekvőképességében részben vagy egészben korlátozott nagykorú személy mint biztosított érdekében kötött biztosítási szerződés esetén is.²² Meggondolásra érdemesnek tartom a túlságosan is leszűkített „törvényes képviselő szülőre” vonatkozó részt esetleg a kiskorú „közeli hozzátartozójára” módosítani, adott esetben akképpen, hogy a törvényes képviselő hozzájárulásához köti a szerződéskötést. Tekintve, hogy a kiskorú biztosított részére kötött biztosítási szerződés a kiskorú oldalán, különösen vagyonában nem jelentkezik teherként, így a rendelkezés módosítását megvalósíthatónak tartom.

3. A biztosított, mint a biztosítási érdek hordozója

A biztosítási szerződés érvényességének alapvető követelménye²³ – a szerződés fundamentuma –, hogy a biztosított személyét érintően érdek álljon fenn,²⁴ s ez az érdek olyan legyen, mely biztosítási szerződés tárgyát képezheti.²⁵ Az előzőekben rögzítésre került, hogy

²⁰ Vö. Ptk. 6:475. §.

²¹ Vö. Ptk. 6:475. § második mondat.

²² Vö. Ptk. 6:479. § (1) bekezdés.

²³ Vö. Ptk. 6:440. § második mondat.

²⁴ TAYLOR: *i. m.*, 15.

²⁵ Nem képezheti ugyanis valamennyi érdek a biztosítás tárgyát, pl. a leendő örökösnek az örökhagyó halála előtt kétségtelenül érdeke áll fenn az örökhagyó vagyonának megóvásában,

a biztosított személyét az különbözteti meg a szerződő féltől, hogy az ő személye érdekelt a biztosítás közvetett tárgyát képező biztosítási érdek megóvásában. A biztosított személyét érintő kérdések vizsgálata során kiemelt hangsúlyt kell fektetni arra a kérdésre, hogy ki lehet biztosított, azaz mely érdek ismerhető el biztosítási érdekként? Ehhez körbe kell járni a biztosítási érdek elméletét.

Valamennyi biztosítási szerződéstípus egymástól eltérő biztosítási érdekek védelmét szolgálja, amelyek közül jelen tanulmányban a kárbiztosítás, a felelősségbiztosítás és az általánosan vett összegbiztosítás tárgyát képező biztosítási érdek természetét vizsgálom meg. Előljáróban álljon itt az Egyesült Királyság egyik bírója által megállapított ún. biztosítási érdek tesztje, amely az érdek fennállásának nehézségeiben segít eligazodni: *„Ha B-nek érdeke áll fenn valamely dolog tekintetében, amely attól függ, hogy A gyermek nélkül hal meg és őt túléli, akkor B-nek biztosítási érdeke áll fenn még akkor is, ha A-nak húsz gyermeke van és a legidősebb is csak húszéves. A másik oldalról közelítve: egy kilencven éves személy egyetlen örökösének sincs biztosítási érdeke még akkor sem, ha az örökhagyó személy a halálos ágyán, végrendelet nélkül, tehetetlenül azon okból, hogy ő gyógyíthatatlan betegségben szenved és az örökös jövőbeni birtoka tekintetében kifejezi szándékát, még annak ellenére sem, hogy morális bizonyosság az, hogy azt a későbbiekben ő fogja örökölni.”*²⁶

3.1. Biztosítási érdek a kárbiztosításban

A kárbiztosítás lényege, hogy a biztosító megtéríti a biztosítási szerződésben megjelölt dologban bekövetkezett értékcsökkenést, kárt. A biztosított dolog tehát a biztosított érdekkörébe tartozik, így a biztosítási érdek csak akkor létezik, ha a biztosított előnyét élvezzi annak, hogy a dolog folyamatosan létezik, és egyúttal károsodást szenved el annak sérülése vagy elpusztulása esetén.²⁷ A biztosítási érdek mindig szubjektív, tehát a biztosított személyéhez tapad, s nem a biztosított dolog léteéhez.²⁸ Az érdeket az a jogviszony alapozza meg, amely a biztosítottat a biztosított dologhoz köti. Ezen érdek nem feltétlenül jogi érdek,²⁹ sőt leggyakrabban valamilyen gazdasági érdekről beszélhetünk,³⁰ amely a biztosítottra nézve pénzben kifejezhető.³¹ Ebből következik, hogy aki kizárólagos tulajdonosa egy vagyontárgy-

a potenciális örökös azonban pusztán e minőségére hivatkozva nem köthet biztosítási szerződést az örökhagyó vagyonának megóvására.

²⁶ TAYLOR: *i. m.*, 15–16.

²⁷ TAYLOR: *i. m.*, 15.

²⁸ Ez utóbbi esetében beszélhetnénk objektív érdekről. Ez tulajdonképpen azt eredményezné, hogy a dolog fennállása önmagában véve elegendő volna az érdek fennállásához. Nem volna szükséges tehát vizsgálni azon személyt, akit a dologhoz valamely jogviszony köt. Az objektív és szubjektív érdek elhatárolása kapcsán lásd: TURY Sándor Kornél: *A biztosítási érdek szubjektív (alanyi) jellege, különös tekintettel a jelzalogos hitelező védelmére a biztosítással kapcsolatban*, Grill Kiadó, Budapest, 1931; valamint az ő nyomán az új Ptk. kapcsán ČERTICKÝ Mária: *A biztosítási érdek jogi jellege a kárbiztosításban*, Multiscience XXXII. MicroCAD International Multidisciplinary Scientific Conference, Miskolc, 2018, 1–8.

²⁹ GRÓH István: *A biztosítási szerződés és a biztosítási kockázatviselés kezdete és vége*, Magyar Biztosítástudományi Társulás Kiadása, Budapest, 1940, 112.

³⁰ Már a Kereskedelmi Törvényünk 464. §-a is úgy rendelkezett, hogy „*Biztosítás tárgya minden lehet, mi a biztosítottra nézve pénzben kifejezhető értékkel bír*”. Ennek magyarázatához vö. FEHÉRVÁRY Jenő: *Magyar Kereskedelmi jog rendszere*, Grill Kiadó, Budapest, 1944, 450–451.

³¹ NAGY: *i. m.*, 769.

nak, fennáll ilyen érdeke. Nehézségekbe akkor ütközünk, ha a tulajdonjogon kívüli más jogok tekintetében szeretnénk megállapítani az érdek fennálltát. Általában elismeri a jog az érdek fennálltát a szerződéses jogviszonyok esetén (így pl. a bérlo, a zálogjogosult vagy lízingbe vevő³² stb.), azonban vannak olyan élethelyzetek, amelyek nem alapozzák meg azt, ilyen pl. az örökös, a hagyományos és a végrendeleti örökös az örökhagyó halála előtt, a biztosítékkal nem rendelkező hitelező. Nem ismerhető el az az érdek sem, amely valamely normális üzletmenethez tartozik, és a személyt nem köti szerződéses kapcsolat, vagy nincs az ő kontrollja alatt.³³ Nem értek egyet az EBH2013. P.3. számú döntésben foglaltakkal, amelyben a bíróság – bár helyesen rámutat a lízingbe adó és a lízingbe vevő lízingtárgy tekintetében fennálló gazdasági érdekeltségre – arra a következtetésre jut, hogy a lízingbe vevő a biztosítási szerződésben (a szóban forgó esetben casco biztosításnak) mint szerződő fél szerepelhet, mivel a lízingtárgy tulajdonjogának megszerzésére vonatkozó várományi joga ezt megalapozza, a szerződés biztosítottja a tulajdonjogának fennállása miatt kizárólag a lízingbe adó. Álláspontom szerint a bíróság által is említett „várományi jog” miatt a lízingbe vevőnek biztosítási érdeke áll fenn, amely abban nyilvánul meg, hogy a lízingtárgy megóvásához fűződő érdeke áll fenn a kárveszélyviselés átszállása miatt. Az eljáró bíróság a BDT2010. 2300. számon közzétett ítéletében is az „osztott biztosítási érdek” mentén szállt síkra, amelyben hangsúlyozta, hogy „A szerződő a biztosítási szerződés külön rendelkezései hiányában is biztosítottá válik a már kifizetett lízingdíj arányában. Ennek megfelelően a lízingdíj teljes kiegyenlítésével a lízingbe adó biztosítási érdeke megszűnik, ezt megelőzően pedig csak a még ki nem egyenlített lízingdíj erejéig áll fenn.” Ez esetben tehát a bíróság elismeri a lízingbe vevő biztosítási érdekét, viszont – úgy gondolom, nem helyesen – csak abban a mértékben, amelyben a lízingdíjat megfizette. Álláspontom szerint a bíróság az EBH2004. 1122. számon közzétett ítéletében világított rá a legpontosabban a biztosítási érdek mibenlétére, amely ügyben a biztosítási érdek fennállását állapította meg arra az esetre, ha a biztosított vagyontárgy tekintetében a biztosított nem tulajdonos, de valamely jogviszony alapján birtokában lévő vagyontárgy tekintetében az abban bekövetkezett károk viselésére ő köteles. Ez esetben tehát – helyesen – a kárveszélyviselés menten állapította meg a biztosítási érdekét. Megjegyzem az ismertetett döntések olyan szabályozási környezetben születtek, amelyben a jogalkotó nem állapította meg a lízingszerződésre vonatkozó különös rendelkezéseket. Mindezek alapulvételével a mai szabályozási környezetet vizsgálva a lízingbe vevő biztosítási érdeke tagadhatatlan, hiszen a Ptk. 6:412. § (1) bekezdés alapján kizárólag ő viseli a lízingtárgyban bekövetkezett azon károkat, amelynek megtérítésére mást nem lehet kötelezni.

3.2. Biztosítási érdek a felelősségbiztosításban

A felelősségbiztosítás „célja, hogy a biztosított vagyona ne kisebbedjék azáltal, hogy a biztosított harmadik személlyel szemben szavatossági (értsd: kártérítési – a szerző) kötelezettségnek eleget tenni tartozik”.³⁴ Ilyen formában tehát a felelősségbiztosítás a biztosított vagyonát hivatott védeni, s e cél miatt hasonlít a kárbiztosításra. A kárbiztosításnál megfogalmazott vagyoni érdek viszont eltérő a felelősségbiztosítás tárgyát képező érdektől, hiszen a vagyoni érdek feltételez valamely értékkel bíró vagyontárgyat, amely valamilyen jogviszony alapján a

³² Vö. BDT2010. 2300.

³³ TAYLOR: i. m., 16.

³⁴ GELLÉR Samu: A szavatossági biztosítás, Kereskedelmi Jog, 1909/15, 317.

biztosított érdekkörében van. Ezzel szemben azonban a felelősségbiztosítás alanya olyan személy is lehet, akinek nincs vagyona, elsősorban azért, mert a kártérítésre kötelezés független a kárt okozó vagyoni helyzetétől, s másodsorban azért, mert az ilyen személyt sem lehet megfosztani a jövőbeli vagyonának védelmétől. A felelősségbiztosítási jogviszony biztosítottjának biztosítási érdeke egy speciális ún. „*felelősségi érdek*”, amely abban áll, hogy a biztosított személy harmadik személy felé jogszabály alapján fennálló felelősségének jogkövetkezményeit viselni köteles.³⁵ E felelősség alapulhat törvényen (jogszabályon) és szerződésen egyaránt, s mivel a felelősségbiztosítás Ptk.-ban megfogalmazott definíciója nem tesz különbséget e két felelősség között, így mindkét kockázatot átvállalhatja a biztosító.³⁶

A felelősségbiztosítás fedezetét – a kialakulását követően – a deliktumból eredő károkra szorították. Az üzleti élet igényei azonban megkivánták a szerződésszegéssel okozott károk fedezetbe vonását is. A biztosítási gyakorlat eleinte nem nyitotta ki az ernyőjét az ilyen kockázatokra, mivel azon az állásponton volt, hogy a szerződésben önként vállalt kötelezettségek megszegéséből eredő jogkövetkezmények átvállalása a felelősségbiztosítás céljával összeegyeztethetetlen és azt meghaladja. Ennek ellenére a XX. század második felében már sorra jelentek meg a biztosítható szerződéses kockázatok, amelyek jellemzően az egyes szakmákhoz kapcsolódtak.³⁷

A felelősségbiztosítás elméletét és gyakorlatát régen foglalkoztatja az a kérdés, hogy kiterjedhet-e a felelősségbiztosítási fedezet terjedelme a közigazgatási jogkörben kiszabott bírságokra. A polémia fennállta abszolút releváns, hiszen a felelősségbiztosítás Ptk.-ban megfogalmazott definíciója szerint annak bármely jogszabály alapján megállapított felelősség tárgya lehet. Álláspontom szerint azonban nemleges választ kell adni erre a kérdésre, mégpedig két okból is. Egyik, hogy a felelősségbiztosítás fogalmába, miszerint a biztosító olyan kár és sérelemdíj megtérítése, illetve megfizetése alóli mentesítésre köteles, amelyért a biztosított jogszabály szerint felelős, nem illeszthető bele a közigazgatási bírság, hiszen az sem kárnak, sem sérelemdíjnak nem minősíthető. Ilyenformában nem tartozik a felelősségi érdek körébe. Másodsorban pedig a felelősségbiztosítás reparatív funkciójával alapvetően nem egyeztethető össze a szankciós, preventív jellegű bírság fedezetbe vonásának lehetősége. Mindezek ellenére a jelenkor biztosítási gyakorlatában megjelentek az adatvédelmi felelősséget biztosítani hivatott termékek csírái, amelynek fedezeti körébe a biztosítók – kifejezetten a termék keresleti igényei szerint – az adatvédelmi bírságot is bevonják.³⁸ Álláspontom szerint a vagyoni érdek körébe beleilleszthető a szankciós jellegű bírság, hiszen az a biztosított vagyonát érinti, ilyenformán felmerülhet a kárbiztosítás körébe vonása, azonban úgy gondolom, hogy a funkcionális megközelítés padján ez esetben is elvérezne.

³⁵ TÚRY: *A felelősségbiztosítás...*, i. m., 23–28.

³⁶ NOVOTNI: *A biztosítási...*, i. m., 117.; MISKOLCZI Bodnár Péter: *Szerződésszegés és biztosítás III. A felelősségbiztosítással fedezhető károk köre*, Biztosítási Szemle, 1988/12, 16.

³⁷ Az új Ptk. szerinti szerződésszegéssel okozott károk fedezetbe vonásával kapcsolatosan lásd korábbi írásomat: ČERTICKÝ Mária: *Insurability of the risk arising from data processing in Hungary*, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Iuridica et Politica, (megjelenés alatt), 2019.

³⁸ Az adatvédelmi felelősséggel kapcsolatos egyes kérdéseket, különösen annak biztosíthatóságát lásd külön tanulmányomban, amelyben kifejtem az adatvédelmi bírság fedezetbe vonásával kapcsolatos aggályaimat. Vö. ČERTICKÝ: *Insurability...*, i. m.

3.3. Biztosítási érdek az összegbiztosításban

Az összegbiztosítás valamennyi fajtájának lényege, hogy a biztosító a szerződésben meghatározott biztosított személyét érintő biztosítási esemény bekövetkezése esetén a szerződésben meghatározott biztosítási összeget megfizesse, esetlegesen más szolgáltatást nyújtson. E tekintetben tehát a biztosítási érdek megállapításához a szerződő fél és biztosított közötti személyhez fűződő jogviszony fennállása szükséges.³⁹ Nem kérdés, hogy a biztosított személye saját maga tekintetében érdekelt személynek minősül.⁴⁰ A személyhez fűződő jogviszony megítélése kiemelkedő szerepet kap abban az esetben, amikor a szerződő fél és a biztosított személye különbözik. Ebben az esetben azt kell megvizsgálni, hogy melyek azok a személyhez fűződő jogviszonyok, amelyek megalapozzák a biztosítási szerződés megkötésére való jogosultságot. Első ilyen jogviszony lehet a biztosított hozzátartozói köre,⁴¹ amelytől a Ptk. elkülöníti és szűkebben határozza meg a közeli hozzátartozók körét.⁴² Így tehát kérdés, hogy a biztosítási szerződést kizárólag a biztosított közeli hozzátartozója vagy a hozzátartozója is megkötheti. Bár a Ptk. egyáltalán nem foglal állást e tekintetben, álláspontom szerint csak az előbbi körbe tartozó személyek köthetnek biztosítási szerződést a biztosított javára. Mi több, e körben sem tartom egyértelműen elegendőnek a testvérek között fennálló személyhez fűződő jogviszonyt, bár az új Ptk.-ban a testvér javára biztosított jogok, illetve terhére rótt kötelezettségek (pl. a testvértartás⁴³) a kérdés mérlegének nyelvét a pozitív elbírálás oldalára billenti. Ezzel ellentétes állásponton van *Taylor*, aki a testvérek viszonyában már vagyoni viszony fennállását tartja szükségesnek a biztosítási szerződés másik testvér mint biztosított javára történő megkötéséhez.⁴⁴ Amennyiben nem közeli hozzátartozóról van szó, úgy álláspontom szerint valamely vagyoni érdek fennállása szükségeltetik a szerződés megkötéséhez. Az érdek fennállását azonban a biztosító nem köteles vizsgálni, a jogalkotó azt tulajdonképpen vélelmezi a Ptk. 6:475. §-ában foglalt szabállyal, miszerint a biztosított hozzájárulása szükséges a szerződés létrejöttéhez, amennyiben a szerződést nem ő köti meg.

A kiskorú biztosítottak tekintetében a személyhez fűződő jogviszony fontossága kiélesedik, hiszen a Ptk. 6:479. § főszabályként azt írja elő, hogy a szerződést a kiskorú fölött szülői felügyeletet gyakorolni jogosult szülőnek kell megkötnie. Ez a szabály nem csak a kiskorú vagyoni jogai tekintetében jognyilatkozat tételre jogosultságot tükrözi,⁴⁵ hanem azt

³⁹ Vö. a biztosítási érdek fogalmával, ld. Ptk. 6:440. §.

⁴⁰ TAYLOR: i. m., 17.

⁴¹ Ptk. 8:1. § (1) 2. pont: „*hozzátartozó: a közeli hozzátartozó, az élettárs, az egyeneságbeli rokon házastársa, a házastárs egyeneságbeli rokona és testvére, és a testvér házastársa*”.

⁴² Ptk. 8:1. § (1) 1. pont: „*közeli hozzátartozó: a házastárs, az egyeneságbeli rokon, az örökbefogadott, a mostoha- és a nevelt gyermek, az örökbefogadó-, a mostoha- és a nevelőszülő és a testvér*”.

⁴³ Vö. Ptk. 4:197. §.

⁴⁴ TAYLOR: i. m., 17.

⁴⁵ Úgy gondolom, e tekintetben a Ptk. 2:12. § (1)–(2) bekezdések és a 2:14. § (1)–(2) bekezdések elegendő iránymutatást adnának. Álláspontom szerint a 2:12. § (2) bekezdés c) és d) pontjának alkalmazhatósága szóba jöhetne, de utóbbi – amely ti. a korlátozottan cselekvőképes kiskorú jognyilatkozat-tételre vonatkozó jogosultságát állapítja meg arra az esetre, ha olyan szerződést köt, amellyel kizárólag előnyt szerez – azért nem jöhet szóba, mert bár kétségtelen, hogy a biztosítási szerződés által nyújtott biztonság mindenképpen előnyként lép fel a biztosított oldalán, azonban számtalan olyan eleme van a biztosításnak, amely a rendelkezésben megfogalmazott

is elismeri, hogy a szülői mint közeli hozzátartozói minőség alapozza meg a legtisztábban a biztosítási szerződés megkötésére való jogosultságot.

A személyéhez fűződő jogviszonyon kívül egyes vagyoni viszonyok is megalapozzák a szerződés biztosított javára történő megkötését, így pl. a munkaviszony tipikusan alapot ad a csoportos összegbiztosítási szerződés megkötéséhez. Ezen felül természetesen nem kizárólag a csoportos biztosítás jöhet szóba, nem elképzelhetetlen ugyanis, hogy a munkáltató egy munkavállalója részére köt összegbiztosítási szerződést, sőt tipikusan ilyenek az egyes sportbiztosítások.⁴⁶

4. A biztosítási jogviszony további alanya(i)

4.1. A kedvezményezett

A kedvezményezett személye az összegbiztosítási szerződés körében, ezen belül is különösen az életbiztosítási szerződéssel kapcsolatban merülhet fel.⁴⁷ A Ptk. 6:487. § (1) bekezdése alapján az életbiztosítás körében a következőket rögzíti: „*Kedvezményezett a) a szerződésben megnevezett személy; b) a bemutatóra szóló kötvény birtokosa; c) ilyen személyek hiányában vagy ha a kedvezményezett megnevezése nem volt érvényes a biztosítási esemény időpontjában, a biztosított vagy örököse.*” A rendelkezés értelmezése alapján amennyiben a szerződő fél – vagy ha a szerződő fél és a biztosított személye nem azonos, úgy a szerződő

„kizárólagosság” tartalmába nem fér bele (gondoljunk pl. arra az esetre, ha a biztosítási szerződés anélkül szűnik meg, hogy a biztosítási esemény bekövetkezne). A 2:12. § (2) bekezdés c) pontjának alkalmazhatósága dominánsabb, hiszen a korlátozottan cselekvőképes kiskorú munkával szerzett jövedelmével, annak erejéig kötelezettséget vállalhat. Kérdés, hogy miként viszonyul egymáshoz a c) és a b) pont, hiszen ez utóbbi a megköthető szerződések körét a mindennapi élet szokásos körére korlátozza. A biztosítási szerződés egyértelműen e körön kívül esik, azonban a biztosítási díjfizetési kötelezettség vállalása beletartozhat a c) pont rendelkezésébe. Tulajdonképpen e dilemmát oldja fel a Ptk. a 6:479. §-ban foglalt rendelkezéssel. Álláspontom szerint azonban előfordulhat olyan élethelyzet, amelyben a kiskorú megköthetné a szerződést, de az ismertetett szabály ezt megakadályozza, s nem terheli a biztosítót azzal a kötelezettséggel, hogy minden esetben megvizsgálja a kiskorú vagyoni helyzetét a tekintetben, hogy jogosult-e a szerződést megkötni vagy sem.

⁴⁶ Sportbiztosításokkal kapcsolatosan vö. Tóthné Majoros Tünde, Tóth Gergő József: *Szükséges-e egy egységes sportbiztosítási koncepció? = Biztosítás több szempontból. Ünnepi kötet Újváriné dr. Antal Edit c. egyetemi docens 65. születésnapja tiszteletére*, szerk. BARTA Judit, Patrocinium Kiadó, Budapest–Miskolc, 2019; valamint Tóth Nikolett Ágnes: *A sportjog, mint sajátos szakjog*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.

⁴⁷ Az összegbiztosítási szerződés körébe tartozó balesetbiztosítási szerződésnél is van lehetőség kedvezményezett jelölésére, azonban nem ez a tipikus, hiszen e biztosítás esetén a baleset folytán érdekcserbulást elszenvedő biztosított veszteségeit szükséges kompenzálni a biztosítási összeggel. Előfordulhat azonban, hogy pl. a biztosítási összeget a balesetet szenvedett biztosított gondozására köteles személy mint kedvezményezett részére juttatják. Ez esetben természetesen a biztosított és a kedvezményezett személy közötti jogi kapocs lesz az, amely a kedvezményezett ilyen minőségét megalapozza. Természetesen erre csak akkor van lehetőség, ha a biztosított ez irányú akaratát a biztosító részére kifejezi.

fél a biztosított írásbeli hozzájárulásával⁴⁸ – a szerződésben nem jelöl meg kedvezményezettet (vagy a jelölés érvénytelen), illetve a bemutatóra szóló kötvényt – függetlenül annak okától – nem mutatja be senki, úgy a kedvezményezett elsődlegesen a biztosított lesz, s másodsorban a biztosított örököse. A Ptk. a kedvezményezett kifejezést azon személy megjelölésére használja, aki jogosult lesz a biztosítási összegre. Álláspontom szerint a biztosított és a biztosított örököseinek kedvezményezettként való megjelölése téves, leginkább fölösleges. A biztosított kedvezményezett személy hiányában nem azért lesz jogosult a biztosítási összegre, mert őt kell kedvezményezettnek tekinteni, hanem mert a biztosítási esemény az ő – saját személyében fennálló – érdekét sértette, s ezen érdeksérelmet kompenzálja a biztosítási összeg. Amennyiben az életbiztosítás esetén a biztosítási esemény a biztosított halála, úgy a biztosítási összeg biztosított részére történő kifizetése fel sem merülhet. Amennyiben meghatározott életkor, esetleg időpont elérése a biztosítási esemény, úgy kedvezményezett jelölés hiányában értelemszerűen a biztosított lesz a biztosításra jogosult személy. Az örökösök tekintetében is megállapítható, hogy amennyiben nincs más személy [tehát nem állnak fenn a 6:487.§ (1) a) és b) pontjai], úgy a biztosítási összeg kizárólag az örökösöket illeti meg.⁴⁹ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az nem része a hagyatéknek, hanem kizárólag annyiban kapcsolódik hozzá, hogy a hagyatéki eljárás során megállapított örökösi minőség alapoza meg a biztosítási összegre jogosult személyi kört.⁵⁰ Véleményem szerint elegendő volna a Ptk. 6:487.§ (1) a) és b) pontjaiban meghatározott személyi kört megjelölni.

Általánosságban megállapítható, hogy a kedvezményezett az a személy, aki a biztosítási esemény bekövetkezése esetén a biztosítási összeget megkapja. Újváriné megfogalmazása szerint a kedvezményezett többszörösen harmadik személy javára szóló szerződéssé teszi a biztosítási szerződést.⁵¹ Álláspontom szerint a tágabb értelemben vett biztosítási jogviszony alanyának a kedvezményezett annyiban tekinthető, hogy ő

⁴⁸ Vö. Ptk. 6:478. § (2) bekezdés.

⁴⁹ Ezen a ponton több kérdés is felmerülhet. Így pl. kedvezményezettnek kell-e tekinteni a végrendeleti örököst, amennyiben a végrendelet úgy rendelkezik, hogy a biztosítási összeg kizárólag egy, a végrendeletben meghatározott személyt illet, tehát ha a végrendelet tartalmazza a kedvezményezett jelölést? A kedvezményezett személye módosítható-e a végrendeletben? Értelmezhető-e a kedvezményezettjelölés visszavonásának a végrendelet olyan rendelkezése, amely a kedvezményezettet az öröklésből kizárja? A Ptk. rögzíti, hogy „a szerződő fél a kedvezményezettet a biztosítóhoz címzett és a biztosítónak eljuttatott írásbeli nyilatkozattal jelölheti ki, és a biztosítási esemény bekövetkezéséig bármikor ugyanilyen formában a kijelölését visszavonhatja vagy a kijelölt kedvezményezett helyett más kedvezményezettet nevezhet meg”. Úgy gondolom, hogy amennyiben a biztosított ilyen végrendeletet tesz s ezt a biztosítóval közölte, úgy azt – a felek eltérő megállapodása hiányában – kedvezményezettjelölésnek kell tekinteni. Abban az esetben, ha ezt a biztosítónak nem juttatja el, úgy természetesen a kedvezményezett jelölésének egyik feltétele (ti. a biztosítóval való közlés kötelezettsége) nem áll fenn, így értelemszerűen nem érvényes az ilyen módon történő kedvezményezettjelölés. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a felek a biztosítási szerződésben kifejezetten rögzítsék a kedvezményezettjelölés szabályait, s e körben úgy gondolom, nem elegendő a Ptk. rendelkezéseinek megismétlése, hanem annak okirati formáját és módját is meg kell állapítaniuk (akár azzal, hogy kizárják a végrendeletben történő jelölést). Ilyen rendelkezés lehet pl. egy meghatározott formanyomtatvány kizárólagos használatának kikötése.

⁵⁰ ÚJVÁRINÉ Antal Edit: *Biztosítási szerződés = Kereskedelmi szerződések alapvető szabályai*, szerk. ÚJVÁRINÉ Antal Edit, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015, 270.

⁵¹ ÚJVÁRINÉ: *i. m.*, 232.

az alanya az ún. *szolgáltatási (jog)viszonynak*,⁵² amely a biztosító és a kedvezményezett között áll fenn. Ez tulajdonképpen egy jogosulti pozíció, amelynek feltétele, hogy a kedvezményezettjelölés érvényes legyen, s a kedvezményezett a biztosítottat túlélje.

4.2. A károsult

A károsult személyének megjelenése a felelősségbiztosításhoz köthető,⁵³ mégpedig olyan formában, hogy a felelősségbiztosítási jogviszony biztosítottja – azon jogsértő magatartásával, amelyért a jogszabályok szerint felelős – a károsult érdekét sérti.⁵⁴ A felelősségbiztosítás esetén tehát arról van szó, hogy a biztosított mint károkozó és a károsult között egy kárkötelem⁵⁵ jön létre, amely a felelősségbiztosítási jogviszonyhoz kapcsolódhat, helyesebben arra hatása lehet. Ehhez azonban a biztosított magatartására van szükség, mivel a károsult csak abban az esetben válik a biztosítási jogviszony alanyává, s lesz hatása a szerződés teljesítésére, amennyiben a károsult a biztosítója szolgáltatását igénybe kívánja venni. Arra ugyanis nincs kötelezettsége a biztosítottnak, hogy a felelősségbiztosítási fedezetbe vont biztosítási esemény bekövetkezése esetén a biztosító felé bejelentéssel éljen. Erre – a szerződésben meghatározott időtartamon belül – csak akkor köteles, ha mentesíteni kívánja magát a felelősség jogkövetkezményeinek viselése alól.

A károsult biztosítási jogviszonyban elfoglalt pozíciójával kapcsolatosan nem egységes az elmélet álláspontja. Novotni Zoltán amellet foglal állást, hogy a felelősségbiztosítási jogviszony alanya lesz a károsult, mivel neki a felelősségbiztosítási szerződés teljesítésére ráhatása van, kvázi az ügy urává válik.⁵⁶ Én ezzel kapcsolatosan óvatosabban fogalmaznék, s a biztosítottat csak a jogviszony feltételes alanyaként kezelném. Ha megvizsgáljuk a biztosított pozícióját, láthatjuk, hogy az általában vett felelősségbiztosítási jogviszonyban⁵⁷ a biztosítottat nem illeti meg a biztosítóval szemben történő közvetlen igényérvényesítés lehetősége. Mi több, amennyiben a biztosított nem tájékoztatja a károsultat a felelősségbiztosítási fedezetről, úgy a biztosító jelenléte mindvégig felfedetlen marad. Természetesen ezektől elkülönülten kell kezelni a kötelező felelősségbiztosításokat (így pl. egyes szakmai felelősségbiztosításokat), hiszen ez esetben a

⁵² PUSZTAHELYI Réka: *A szerződés teljesítése = Új magyar polgári jog. III. kötet. Kötelmi jog. A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai*, sorozatszerk. BÍRÓ György, Novotni Kiadó, Miskolc, 2015, 256.

⁵³ Kétségtelen azonban, hogy a kárbiztosítás (dologbiztosítás) esetén is beszélhetünk károsultról, aki ebben az esetben a biztosított lesz, hiszen az ő érdekét sértő esemény jogkövetkezményeit kell elviselnie. A biztosítási jog terminológiáját helyesen alkalmazva ez esetben a biztosított személyéről kell beszélni.

⁵⁴ Megjegyzem: ez az érdek kárbiztosítási szempontból biztosítási érdeknek minősülne.

⁵⁵ E kárkötelem lehet szerződéses, illetve szerződésen kívüli is – sőt a személyiségi jog megsértéséből eredő kötelem is –, amelynek részletes bemutatása nem célja e tanulmánynak. E helyütt érdemes azonban megjegyezni, hogy e kárkötelmek, helyesebben a felelősségi formák (a felelősség „kútfői”) rendkívüli hatással vannak a felelősségbiztosítási szerződésre, s az ezek függvényében folyamatosan fejlődik.

⁵⁶ NOVOTNI: *A felelősségbiztosítás*..., i. m., 65.

⁵⁷ Fontos hangsúlyozni, hogy az általában vett felelősségbiztosítási jogviszonyról van szó, tekintve, hogy a legelterjedtebb felelősségbiztosítási típus a kötelező gépjármű-felelősségbiztosítás, amely a biztosított jogállása körében eltérő jellemzőkkel bír.

biztosított joggal számíthat a biztosítási fedezet fennállásával.⁵⁸ A biztosított csak annyiban lép be a jogviszonyba, amennyiben a biztosított mentesítését kéri a felelőssége jogkövetkezményeinek viselése alól. Ebben az esetben a biztosító a károsultnak teljesíthet, kivéve, ha a biztosított már kielégítette a károsult követelését. A Ptk. ezzel a szabállyal tulajdonképpen a kárkötelem megfelelő kielégítését biztosítani. Véleményem szerint a rendelkezéstől a Ptk. diszpozitivitásából eredően – amire a feltételes megfogalmazása is utal (vö.: „teljesíthet”) – a felek egyező akarattal eltérhetnek. Ugyanis ha a felelősségbiztosítás a károsult védelmére fektetne nagyobb hangsúlyt (bár kétségtelen, hogy ez is benne rejlő nemes cél), úgy az e rendelkezéstől való eltérést tiltaná. Tekintve, hogy a rendelkezés diszpozitív, körvonalazódik a felelősségbiztosítás funkciója, amely a szerződés keretében valósul meg, nevezetesen a legfőbb célja a biztosított védelme. Ezért beszélünk a felelősségbiztosítás esetén a biztosított mentesítéséről és nem a biztosított helyett történő helytállásról. Ezt támasztja alá a fentiekben kifejtett azon tény is, hogy a felelősségbiztosítás tárgya a felelősségi érdek, s nem a károsulti érdek.

5. Zárógondolatok

A biztosítási jogviszony világában egyszerű kérdéskörnek tűnhet a szerződés alanyainak vizsgálata, azonban úgy gondolom, jelen tanulmány kereteiben kellőképpen sikerült rávilágítanom a téma bonyolultságára. A biztosító mint a szerződés nélkülözhetetlen alanyának vizsgálatát csak a szükséges mértékben végeztem el, hiszen a biztosítóra vonatkozó szabályok teljes körű feltárása – különösen a magas közjogi szabályozottsága miatt – külön kutatás témáját is képezhetné. Emellett a biztosító oldalán (értsd: képviselőjében) nagyon gyakran megjelenő közvetítők vizsgálatára nem tértem ki, tekintve, hogy a tanulmány legfontosabb irányvonalát a biztosítási érdek határozta meg.

Kiemelésre került a biztosítási érdek vizsgálata, amely különösen fontos a biztosított minőség megítélésekor, pontosabban az érdek biztosíthatóságának eldöntésében. Láthattuk, hogy az érdek jogi természete mindig szubjektív, az valamely személlyel kapcsolatosan áll fenn, amely nem kizárólag jogi, hanem gyakrabban gazdasági természetű. Felvázolásra kerültek az egyes biztosítási szerződéstípusok tárgyát képező érdektípusok is.

Összességében elmondható, hogy a biztosítási érdek természete határozza meg a szerződés alanyainak kötelezettségeit és jogosultságait, illetve a biztosítási érdek tereli a helyes medrébe a biztosítási jogviszonyt.

⁵⁸ Megjegyzem, a biztosítási fedezet biztosításának kötelezettsége nem jelenti egyúttal a fedezet fennállását is.

Irodalomjegyzék

1. KENNETH S. ABRAHAM: *Peril and fortuity in property and liability insurance*, Tort Insurance Law Journal, 2001/3.
2. BANYÁR József, TURI Petra: *A biztosítási fogyasztóvédelmi szemlélet evolúciója Magyarországon*, Pénzügyi Szemle, 2019/2.
3. ČERTICKÝ MARIO: *A biztosítási érdek jogi jellege a kárbiztosításban*, Multiscience XXXII. MicroCAD International Multidisciplinary Scientific Conference, Miskolc, 2018.
4. ČERTICKÝ MARIO: *Insurability of the risk arising from data processing in Hungary*, Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Iuridica et Politica, (megjelenés alatt), 2019.
5. ČERTICKÝ MARIO: *A szerződésszegéssel okozott kár és a felelősségbiztosítás = Biztosítás – Több szem-szögből. Ünnepi kötet Ujváriné Dr. Antal Edit c. egyetemi docens 65. születésnapja tiszteletére*, szerk. BARTA Judit, Patrocinium Kiadó, Budapest–Miskolc, 2019.
6. FEHÉRVÁRY Jenő: *Magyar Kereskedelmi jog rendszere*, Grill Kiadó, Budapest, 1944.
7. GELLÉR Samu: *A szavatossági biztosítás*, Kereskedelmi Jog, 1909/15.
8. GRÓH István: *A biztosítási szerződés és a biztosítási kockázatviselés kezdete és vége*, Magyar Biztosítástudományi Társulás Kiadása, Budapest, 1940.
9. JOHN LOWRY, PHILIP J. RAWLINGS: *Insurance law cases and materials*, Hart Publishing, Oxford, 2004.
10. MISKOLCZI Bodnár Péter: *Szerződésszegés és biztosítás III. A felelősségbiztosítással fedezhető károk köre*, Biztosítási Szemle, 1988/12.
11. NAGY Ferenc: *A magyar kereskedelmi jog kézikönyve*, Athenaeum, Budapest, 1893.
12. NOVOTNI Zoltán: *A felelősségbiztosítási jogviszony alapkérdései a magyar jogban*, kandidátusi értekezés, 1981.
13. NOVOTNI Zoltán: *A biztosítási szerződések joga*, ELTE Jogi Továbbképző Intézete, Budapest, 1993.
14. PUSZTAHELYI Réka: *A szerződés teljesítése = Új magyar polgári jog. III. kötet. Kötelmi jog. A kötelmek közös és a szerződés általános szabályai*, sorozatszerk. BÍRÓ György, Novotni Kiadó, Miskolc, 2015.
15. IRWIN M. TAYLOR: *Law of insurance*, Oceana Publications, Dobbs Ferry (New York), 1968.
16. TÓTH Nikolett Ágnes: *A sportjog, mint sajátos szakjog*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2019.
17. TÓTHNÉ Majoros Tünde, TÓTH Gergő József: *Szükséges-e egy egységes sportbiztosítási koncepció? = Biztosítás több szem-szögből. Ünnepi kötet Ujváriné dr. Antal Edit c. egyetemi docens 65. születésnapja tiszteletére*, szerk. BARTA Judit, Patrocinium Kiadó, Budapest–Miskolc, 2019.
18. TURY Sándor Kornél: *A felelősségbiztosítás (szavatossági biztosítás)*, Kilián F., Budapest, 1923.
19. TURY Sándor Kornél: *A biztosítás jogfilozófiai vonatkozásai*, Magyar Jogi Szemle, 1927/8.
20. TURY Sándor Kornél: *A biztosítási érdek szubjektív (alanyi) jellege, különös tekintettel a jelzálogos hitelező védelmére a biztosítással kapcsolatban*, Grill Kiadó, Budapest, 1931.
21. UJVÁRINÉ Antal Edit: *Biztosítási szerződés = Kereskedelmi szerződések alapvető szabályai*, szerk. UJVÁRINÉ Antal Edit, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2015.
22. VASVÁRI Tamás: *Kockázat, kockázatszélés, kockázatkezelés – szakirodalmi áttekintés*, Pénzügyi Szemle, 2015/1.